

Bortgift på sommarlovet

Ungdomar som känner till sina rättigheter. Som vet vart de kan vända sig om de är rädda att bli gifta mot sin vilja. Det är viktiga delar i Göteborg stads arbete för att förhindra bortgiften.

Katarina Idegård som är Göteborgs stads samordnare mot hedersrelaterat våld och förtryck, gjorde 2018 för första gången en sammanställning av elever som saknades vid höstterminens start, utifrån en misstänkt hedersproblematik. I flera medier spreds sedan uppgiften att nio elever antogs ha blivit bortgifta i sina hemländer under sommarlovet, något som inte har bekräftats. Året innan hade tidningen Göteborgsposten gjort en liknande kartläggning och funnit att fjorton elever saknades.

– Det är inget nytt fenomen att barn och unga som lever i en hederskontext kan föras utomlands. Jag skickade ut frågan till våra skolor, hur många elever de saknade utifrån en misstänkt hedersproblematik. Sedan är det socialtjänsten som utreder var barnet befinner sig och hur barnets situation är, säger Katarina Idegård.

Men socialtjänsten får inte alltid tag i vårdnadshavare och det kan vara svårt att få information om var barnen är. Då kommer man sällan vidare. Katarina Idegård har bland annat kontakt med Utrikesdepartementet som har ett tvåårigt regeringsuppdrag med särskilt fokus på barn, unga och tvångsäktenskap. UD ska till exempel bistå socialtjänsten i kontakter med ambassader utomlands och utfärda så kallade tillfälliga pass. Det kan vara aktuellt om ungdomen själv hör av sig, men om resan väl har blivit av är det ett svårt arbete.

Hur många elever det rör sig om totalt i Sverige finns det

ingen säker uppgift om, men Nationella kompetensteamet, ett regeringsuppdrag mot hedersförtryck vid Länsstyrelsen i Östergötland, menar att det är en »prioriterad fråga« att skolor ska rapportera in saknade elever vid terminsstart. Det finns inget krav på att barn och unga ska vara svenska medborgare utan det räcker att de är folkbokförda i en svensk kommun.

Fokus ligger på att tidigt upptäcka elever som lever i hederskontext och att förhindra ofrivilliga resor, bland annat genom att göra personal som träffar unga och deras familjer medvetna om att riskerna ökar inför de längre loven. Våren 2018 hade Göteborgs stad en kampanj för att göra berörd personal uppmärksam, så att de ska våga ställa kontrollfrågor. Samarbete inleddes även med flygsäkerhetsföretaget Swedavia och gränspolisen på Landvetter.

Sedan några år tillbaka har tipset om "skeden i trosan" florerat i framför allt sociala medier. En metallsked som göms i underkläderna ska utlösa larmbågen i säkerhetskontrollen, som en sista chans att stoppa en ofrivillig resa. Landvetter hade i höstas inte haft något sådant ärende, men det viktigaste är budskapet, menar Katarina Idegård.

– Vi visar de unga att vi vet att det här förekommer, att vi vuxna finns och att vi har kunskap. Att de kan vända sig till oss. Men vi lägger kraften på att förhindra att de här resorna sker.

Renée Hagman är skolkurator på Frölundaskolan i Göteborg, en F-9 skola med många barn och unga som lever med hedersproblematik. Skolan gör flera orosanmälningar kring barn varje år. Det handlar inte bara om heder, men just de hedersrelaterade fallen kan skapa en hel del frustration hos familjerna. Där det förekommer våld kan en orosanmälan till socialtjänsten leda till både hot och våldssituationer för personalen på skolan. Tack vare ett nära samarbete mellan Frölundaskolan och socialtjänsten har två bortgiften kunnat förhindras. Även i Lövgärdet har två fall av bortgifte

stoppats under sommaren.

Att resa utomlands med sina barn är naturligtvis inte brottsligt, inte heller nödvändigtvis om barnet blir kvarlämnat i ett annat land. Det handlar om att barnet befinner sig i en utsatt belägenhet och att det kan vilseledas och föras ut ur landet mot sin vilja. En viktig uppgift är att informera unga om vilka rättigheter de har och vad som kan vara straffbart, och att vara vaksam på sådant som tyder på att ungdomen riskerar att bli bortgift eller könsstympas. Renée Hagman brukar gå ut i klassrummen och prata om hedersvåld och var de unga kan vända sig för att få hjälp.

– Det kan uppstå diskussioner där det framkommer att ungdomarna inte alltid vet att det är förbjudet med äga, könsstympning och barnäktenskap i Sverige eller att det är olagligt att föra ut unga ur landet mot deras vilja. Det är tydligt att de här flickorna är uppväxta i en hederskultur och enbart har ett nätverk med familj och släkt och i skolan bara umgås med landsmän, säger Renée.

Renée Hagman och Katarina Idegård gör svåra bedömningar kring utsatta ungdomar.

Hon håller även i en samtalsgrupp efter skoltid tillsammans med fritidsverksamheten där unga tjejer från olika kulturer träffas. Det har blivit en fredad zon med samtal om mänskliga rättigheter och barnkonventionen, flickorna får lära sig om svensk lagstiftning och prata om kulturella skillnader.

– Jag tycker att vi har kommit långt när elever som själva lever i en hederskontext kan sitta tillsammans och öppet säga att det inte är okej när en förälder hindrar dem i deras utveckling genom att förbjuda dem att umgås med kamrater, utöva någon sport eller gå på bio. Ungdomarna kan på så sätt stötta varandra, säger Renée Hagman.

Frölunda är ett av fem områden i Göteborg där det nu bildas resursteam med särskild kompetens om heder dit personal kan höra av sig med frågor och eventuell oro för ett barn eller en ungdom. När någon elev saknas slår skolan alltid larm, även om det är svårt att veta vad anledningen är. Familjer flyttar också mellan olika stadsdelar. Frölundaskolan kan ha elever en termin och nästa termin kan de vara borta eftersom de inte har hunnit bli inskrivna i nästa skola. Göteborgs stad har infört en ny stadsdelsövergripande grundskoleförvaltning och förra terminen dröjde det tre veckor innan en del barn hade fått sin skolplacering.

Den slutgiltiga bilden för 2018 är inte klar än. Osäkerheten i vad saknade elevers frånvaro beror på innebär att Katarina Idegård i sin roll inte längre ska samla in de uppgifterna. Istället är det skolförvaltningarna som sköter kontrollen av närvaron och socialtjänsten jobbar med ärendena.

– Heder är ett jättestort problem och samhället måste arbeta på lång sikt. Det är attityder och värderingar som ska förändras och det är inget arbete som går fort, säger Katarina.

Text: Hans P. A. Karlsson

Fakta:**Hur många?**

31 fall aktualiserades sommaren 2018 i Göteborg: De gällde 27 unga upp till 20 år och hade koden "Bristande omsorg, hedersrelaterat" eller "Bristande omsorg, risk för giftermål". Andra aktualiseringar har kodats som "Bristande omsorg": antingen fysiska, psykiska eller sexuella övergrepp". Här kan även barn och unga som är utsatta för hedersrelaterat våld finnas med.

Lagstiftning

Kvinnlig könsstympning är förbjuden i Sverige, även om den sker utomlands. Även försök, förberedelse och stämpling samt att inte ingripa vid kännedom om könsstympning. (Lag 1982:316)

Äktenskapstvång, att tvinga eller hota någon att gifta sig mot sin vilja är förbjudet. Redan planeringen är straffbar, även om brottet har begåtts utomlands. (Brottsbalken 4 kap. 4 § c)

Vilseledande till tvångsäktenskapsresa är straffbart. (Brottsbalken 4 kap. 4 § d)

Källa: Göteborgs stads kampanjblad

Enligt Nationella kompetensteamet finns nio rättsfall där sammanlagt tio personer har dömts och sex friats för antingen könsstympning eller äktenskapstvång.

Läs mer:

hedersfortryck.se